

Visie als ankerpunt

Een veelgemaakt onderscheid in visie op leren is die tussen Behaviorisme, Cognitivismen en Constructivisme. Op internet en in literatuur is veel te lezen over deze stromingen. De keuze voor één van deze stromingen zal bepalend zijn voor de meer concrete invulling van uw onderwijs op microniveau (klassenniveau).

De afgelopen jaren is het constructivisme een belangrijke stroming geworden in de leer-, onderwijs- en opleidingspsychologie. Verschillende scholen hebben zich laten inspireren door de ideeën van deze stroming. Hieronder wordt het Constructivisme aan de hand van de 10 leerplanaspecten van het curriculaire spinnenweb beschreven. Deze voorbeeldbeschrijving maakt duidelijk wat de gevolgen zijn voor de invulling van onderwijs, op basis van een gekozen visie. Elke visie, welke dat ook mag zijn, zal een specifieke uitwerking van de spinnenwebdraden met zich meebrengen

Rationale/Visie; Waarom het 'Constructivisme'?

Aanleiding voor scholen om de principes van het Constructivisme te introduceren, wordt gevormd door één of meer van de volgende aspecten:

1. Het onderwijs aantrekkelijker maken
2. Betere aansluiting op het vervolgonderwijs
3. Veranderende samenleving

Scholen die het onderwijs aantrekkelijker willen maken, leerlingen beter willen voorbereiden op het vervolgonderwijs en de maatschappij, laten zich veelal inspireren door de ideeën van het constructivisme.

1. Onderwijs aantrekkelijker maken

Bij alle vernieuwingen in het onderwijs speelt de leerling een centrale rol. Volgens Waslander (2004), zijn de leerlingen nog weinig gemotiveerd voor de (traditionele) lessen op school. Het onderwijs moet daarom aantrekkelijker worden en meer inspelen op de behoeften van de individuele leerling. Zo stelt Simons (2002) dat steeds meer scholen het van belang achten om aan te sluiten bij de belevingswereld van leerlingen. Kok (2003) is van mening dat het onderwijs vanuit de individuele behoeften van leerlingen georganiseerd moet worden. Het is aan scholen de taak om voortdurend de leergierigheid van leerlingen te prikkelen. Als dát lukt, zal de leerling leren (Gerrits, 2004). Leren vanuit een constructivistische visie vindt dan ook veelal plaats in gevarieerde leerarrangementen met een rijke variatie aan leerbronnen en inhoud.

2. Betere aansluiting op het vervolgonderwijs

Voorheen is gebleken dat de aansluiting van het middelbaar onderwijs op het vervolgonderwijs soms in gebreke bleef. Vanaf 1998 zijn er daarom vernieuwingen gestart met als doel betere aansluiting op het vervolgonderwijs en de arbeidsmarkt. In de bovenbouw havo en vwo werd het studiehuis ingevoerd en de mavo en vbo zijn samengevoegd tot het VMBO. Met de komst van deze onderwijstypen zouden leerlingen zelfstandiger leren werken en zou de aansluiting op het vervolgonderwijs moeten verbeteren (Hendriks, 2004).

3. Veranderende samenleving

Waarom scholen voor het constructivisme kiezen ligt ook deels verscholen in de veranderende samenleving en het verouderde onderwijs. Jarenlang werd het onderwijs op veel scholen gekenmerkt door (Kok, 2003):

- Aanbodgestuurd onderwijs
- Klassikale benadering
- Overdrachtsleren
- Gestandaardiseerd leren
- Leraar is de expert
- Leraar en lesmethoden zijn belangrijkste bronnen
- Lineaire leerstofplanning
- Toets is doel
- Leren op school

Op deze manier draagt het onderwijs onvoldoende bij om leerlingen die vaardigheden aan te leren waar de samenleving en arbeidsmarkt vandaag de dag om vraagt. Daarmee ontstaat volgens Morssinkhof (2003) een groeiende kloof tussen de snelle ontwikkeling van de kennismaatschappij en het onderwijs dat in vergelijking daarmee stilstaat. Het lijkt daarom noodzakelijk dat er binnen het onderwijs plaats wordt gemaakt voor een innovatieve visie op leren, want van de oude pedagogiek en didactiek lijkt geen vooruitgang meer te verwachten, aldus Geurts (2004). Leren moet weer betekenis krijgen zodat jongeren een brug slaan tussen school en hun ervaringen in de samenleving. Het moet leerlingen opleiden tot zelfstandige en flexibele mensen. Daar vraagt de samenleving ook om; mensen die zich willen blijven ontwikkelen en die kennis snel om kunnen zetten in handelen. Dit geldt zowel voor de hogere functies als voor de lagere functies. De uitdrukking: 'Een leven lang leren', is daarmee een veelgehoorde term in de huidige samenleving en arbeidsmarkt. Kennis die vandaag voldoende is dient morgen alweer bijgesteld te worden. Dat betekent dat het niet meer alleen gaat om 'weten wat', maar ook om 'weten hoe' en 'weten waar' (Morssinkhof, 2003). De vraag: "Wat leer ik de leerlingen?", is nog steeds belangrijk maar nog belangrijker zijn vragen als: "Hoe leer ik leerlingen leren; Hoe kan ik ze met dezelfde leerstof een actievere rol geven; en Hoe zorg ik ervoor dat zij een goed zelfinzicht hebben?" (Simons, 2002). Volgens Geurts (2004) kan het onderwijs leerlingen tot zulke flexibele mensen opleiden als leren een samenhang vormt tussen toepassing en ontwikkeling van kennis. Ideeën hierover kunnen voor een belangrijk deel worden afgeleid van de constructivistische benadering.

Doelen

Op grond van bovengenoemde bevindingen kan geconcludeerd worden dat het constructivisme tot doel heeft om leerlingen beter voor te bereiden op de kennismaatschappij en arbeidsmarkt, het leren betekenisvoller en uitdagender te maken en de aansluiting op het vervolgonderwijs te verbeteren. Mensen uit de onderwijspolitiek en het bedrijfsleven pleiten er dan ook voor dat de leerresultaten meer duurzaam, flexibel, functioneel, betekenisvol, generaliseerbaar en toepassingsgericht moeten zijn (Simons & Lodewijks, 1999). Dat houdt in dat de leerresultaten over een langere periode moeten bekijken, dat ze toegepast kunnen worden in verschillende contexten en dat men weet wanneer het geleerde toegepast kan worden. Dat dit van essentieel belang is blijkt uit de groeiende vraag naar breed opgeleide mensen die een grote mate van flexibiliteit bezitten en over het vermogen beschikken zich snel aan te passen aan veranderende omstandigheden op de werkplek, aldus Morssinkhof (2003). Om deze doelen te bereiken zal er in het onderwijs een verschuiving plaats moeten vinden van 'weten wat', richting 'weten hoe' en 'weten waar' (Morssinkhof, 2003). Op die manier leren leerlingen inzichten, kennis en vaardigheden te ontwikkelen, hun eigen leren zelfstandiger te sturen en daarmee het leren betekenisvoller te maken.

De school fungeert daarbij als een soort van instantie die leerlingen begeleidt in het zelf ontdekken van deze inzichten, kennis en vaardigheden en tevens probeert om het leerproces zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij de belevingswereld en mogelijkheden van elke leerling (Gerrits, 2004).

Rol van de leraar

De traditionele leraar staat bij velen bekend als iemand die, gebruikmakend van met name lesboeken, kennis overdraagt aan leerlingen. Morssinkhof (2003) is van mening dat dit beeld niet langer past in een school die ernaar streeft om leerlingen zoveel mogelijk zélf kennis te laten verwerven. De rol van de leraar als kennisoverdrager lijkt hiermee naar de achtergrond te treden. In plaats daarvan is de leraar meer een coach die probeert het leerproces van de leerling uit te dagen en te begeleiden. De achterliggende gedachte hierbij is dat leerresultaten stijgen als leerlingen zelf weten hoe ze moeten leren en dat ze beseffen dat ze hun vermogen tot leren zelf kunnen beïnvloeden, aldus Droste en Den Boogert (1999).

Naast de rol van begeleider, kan de leraar nog een aantal andere rollen vervullen (Gerrits, 2004):

- opvoeder: inlevingsvermogen in leerlingen, omgaan met verschillen, feedback geven;
- innovator: lerende houding, veranderingen invoeren, flexibel zijn;
- ontwikkelaar: taken ontwerpen, aanpassen leeromgeving;
- instructeur: doelgericht en effectief instrueren;
- leerprocesbegeleider: leerlingen helpen hun eigen leerproces te sturen;
- toezichthouder: toezien, observeren en controleren;
- teamwerker: delen van verantwoordelijkheid, collegiale ondersteuning, samenwerken;
- organisator: plannen, regelen, taken toedelen;
- aanstuurder: teambuilding, effectief delegeren.

Inhoud; Wat leren ze?

Zoals uit het voorgaande al is gebleken verliest 'weten wat' geleidelijk terrein ten opzichte van 'weten hoe' en 'weten waar'. Bij het constructivisme lijkt het meer om competenties te gaan dan alleen om weten en kunnen. Goijarts en Zaanen (1998) omschrijven een competentie als een gedrag, vaardigheid of handeling waartoe de persoon bevoegd, bereid en in staat is. Leerlingen leren dus vooral kennis, vaardigheden, handelingen en attitudes te ontwikkelen die ze ook in nieuwe situaties kunnen toepassen. Hiermee krijgt de leerling meer invloed op zijn eigen leerproces. Het is van belang dat leerlingen leren hoe ze actief en systematisch hun eigen leerproces kunnen sturen. Dat houdt in dat leerlingen denk- en stuurvaardigheden moeten ontwikkelen zoals nadenken over wat ze horen, vragen stellen aan zichzelf en anderen en de stof kunnen verbinden met hetgeen ze al wisten.

Leeractiviteiten; Hoe leren ze?

Bij het constructivisme is het de leerling die zelfstandig, en soms in samenwerking met anderen zijn eigen leren stuurt. Kerngedachte van het constructivisme is dat leren plaatsvindt wanneer iemand zich in een voor hem betekenisvolle situatie bevindt waarin hij gemotiveerd is om doelgericht, in samenwerking met anderen, een probleem op te lossen. Daarbij stelt de lerende zijn eigen doelen, stuurt hij zijn eigen leerproces en reflecteert hij op wat en hoe hij leert. Vanuit de constructivistische visie gezien is leren een ontdekkingsstocht waarbij de lerende informatie interpreteert, bewerkt en verwerkt en zo, op basis van reeds aanwezige voorkennis, zijn eigen kennis construeert (Van der Sanden, 2001).

Leeractiviteiten vanuit een constructivistische visie worden vooral gekenmerkt door actieve leervormen. Actief leren verwijst ondermeer naar het aantal en het soort beslissingen dat de leerling zelf, of in samenwerking met de leraar neemt. Actief leren kan ook betrekking hebben op de aard en omvang van mentale activiteiten die de leerling van zichzelf vraagt. Zoeken leerlingen dingen zelf uit, werken ze met of zonder ondersteuning van de leraar, werken ze samen? Het zijn verschillende zaken die verwijzen naar het aantal mentale activiteiten dat de leerling uitvoert (Simons & Lodewijks, 1999).

Naast meer actieve leervormen is er bij het constructivisme vaak sprake van vakkenintegratie. Men verwacht hiervan een hoger leerrendement en het onderwijs kan er interessanter door worden, zo stellen Van Barneveld en Wildeman (2005).

Materialen en bronnen

Het leren vanuit een constructivistische visie wordt gekenmerkt door een veelheid aan leermiddelen en bronnen; dit activeert het leren. Daarnaast is Van den Berg (1999) van mening dat leermiddelen steeds meer instrumenten in handen van leerlingen worden, aan de hand waarvan zij hun leeractiviteiten sturen en organiseren. Waar de traditionele schoolboeken veelal leermiddelen in handen van leraren zijn, aan de hand waarvan zij het onderwijs uitvoeren, doen de leermiddelen binnen het constructivisme een groter beroep op de zelfstandigheid van leerlingen. Daarmee nemen deze leermiddelen een deel van de rol van leraar over. De rol van leraar als kennisoverdrager verdwijnt zo meer naar de achtergrond en in plaats daarvan zullen leerlingen steeds vaker zelf informatiebronnen raadplegen bij het realiseren van hun leerdoelen, aldus Van den Berg (1999).

Groepering

In veel gevallen stimuleert het constructivisme samenwerking tussen leerlingen, waarbij leerlingen door interactie van elkaar leren. Door samen te werken kunnen nieuwe inzichten ontstaan. Naast het samenwerkend leren vraagt het constructivisme ook om een grote mate van zelfstandigheid. Van leerlingen wordt verwacht dat ze zelfstandig aan bepaalde opdrachten werken, dat ze zelf beslissingen kunnen en durven nemen en dat ze hun eigen leerproces kunnen sturen (Droste & Den Boogert, 1999).

Leeromgeving; Waar leren de leerlingen?

Onderwijs vanuit het constructivisme heeft zichtbare gevolgen voor de locatie waar leerlingen leren. Volgens Gerrits (2004) lijkt de 'oude school' niet te passen bij het constructivisme. Op dergelijke scholen worden leerlingen in jaarklassen ingedeeld en leren ze de leerstof behorende bij dat jaar. Binnen het constructivisme wordt het zogeheten leerstofjaarklassensysteem doorbroken. Het maken van zo'n enorme slag is echter geen eenvoudige opgave en al helemaal niet voor bestaande scholen. Toch zal elke school die wil vernieuwen bepaalde keuzes moeten maken zodat leren kan plaatsvinden in betekenisvolle omgevingen. Veel nieuwe of vernieuwingsscholen richten hiertoe ruimten in waar verschillende plekken worden gecreëerd. Voorbeelden daarvan zijn computerwerkplekken, instructieruimten en werkplekken waar leerlingen individueel of in groepjes werken (Gerrits, 2004). Daarnaast zal het leren ook steeds meer buitenschools plaatsvinden.

Tijd

Binnen het constructivisme is het tijdstip van leren niet enkel en alleen gebonden aan de schoollokalen. Deze scholen kiezen steeds vaker voor (t)huiswerkvrij onderwijs. (T)huiswerkvrij onderwijs houdt in dat leerlingen op vaste tijdstippen op school leren en dat ze na schooltijd geen huiswerk meekrijgen. Het rooster van een school is dan ook zo ingedeeld dat leerlingen elke dag de mogelijkheid hebben, bijvoorbeeld tijdens een keuzewerkuur, om aan datgene te werken wat niet in de les kan gebeuren. Gevolg van (t)huiswerkvrij onderwijs is dat de schooldagen vaak aanmerkelijk langer zijn maar dat de leerling ook echt vrij is wanneer hij de school verlaat (Hendriks, 2004).

Beoordeling

De komst van het constructivisme brengt ook de nodige veranderingen teweeg ten aanzien van de beoordeling. Zo kan niet meer volledig worden teruggevallen op traditionele vormen van toetsing en beoordeling. Het is namelijk geen eenvoudige opgave om de nieuwe leerresultaten, als gevolg van het constructivisme, aan de hand van de gebruikelijke toets- en examenvormen te meten, aldus Simons en Lodewijks (1999). Een toets wordt meer een middel dan een doel op zich. Dat betekent dat door middel

van toetsen wordt bekeken hoe ver een leerling is en wat hij kan. Op basis daarvan kan worden nagegaan waar extra oefening gewenst is (Simons, 2002).

Voorbeeld voor het vak Engels

Op basis van bovenstaande voorbeeldbeschrijving heeft u een indruk gekregen hoe een visie bepalend is voor de meer concrete invulling van het tental leerplanaspecten. Voor het vak Engels worden hieronder vanuit verschillende visies/stromingen (Behaviorisme, Cognitivisme of Constructivisme) enkele leerplanaspecten meer concreet ingevuld:

Stroming Leerplan aspect	Behaviorisme (o.a Skinner)	Cognitivisme (o.a. Vygotsky, Piaget, Gagné)	Constructivisme (o.a. Dewey, Bruner, Galperin)
Visie	Audio-Linguale methode Veelvuldig mondeling herhalen en aanvullen van voorgezegde zinnen met audiovisueel materiaal	Grammatica-vertaalmethode Taal leren door regels. Van accuraatheid naar vloeiendheid	Natuurlijke/communicatieve methode. Taal leren door doen. Van vloeiendheid naar accuraatheid.
Leerdoelen	Het snel goed kunnen spreken en verstaan van de doeltaal.	Het kunnen lezen van literatuur in de doeltaal, of het leren en kunnen toepassen van grammaticale regels om het verstand te trainen.	Het snel begrijpelijk kunnen spreken en schrijven en het redelijk kunnen verstaan en lezen van de doeltaal.
Inhouden en vaardigheden	Hoofdzakelijk verstaan en spreken. Praktische woordenschat, woorden die toevallig voorkomen in de oefeningen.	Hoofdzakelijk lezen en schrijven. Woorden en uitdrukkingen die toevallig voorkomen in teksten. Deze worden om hun literaire belang of als illustratie van een grammaticaal probleem gebruikt.	Spreken, verstaan, schrijven, lezen. In het begin woorden en zinnen die direct betrekking hebben op het leslokaal en wat zich daarin bevindt. Later wordt ingegaan op een uitgebreidere woordenschat.

Leeractiviteiten	<p>Het veelvuldig mondeling herhalen en aanvullen van voorgezegde zinnen.</p> <p>Tijdens de lessen biedt de docent zelf of door middel van geluidsopnames zinnen aan waarin de te leren grammaticale constructies voorkomen. De leerling herhaalt deze zinnen of verandert ze in opdracht van de docent. Vooral in het begin wordt er weinig gebruik gemaakt van de schriftelijke vaardigheden. Pas als de leerling de taal op een bepaald niveau spreekt, wordt hij geconfronteerd met de doeltaal in geschreven vorm. Herhaling is de voornaamste oefening. Een goede uitspraak is erg belangrijk.</p>	<p>Teksten lezen, regels en woorden uit het hoofd leren en zich erin oefenen deze in vertaal- en invuloefeningen te kunnen gebruiken. De lessen bestaan grotendeels uit het leren van morfologische en syntactische regels die de leerling leert toepassen door het zo precies mogelijk vertalen van losse zinnen. Dat de vertaling van een zin kan afhangen van de rest van de tekst waarin hij staat, wordt genegeerd. Een juiste toepassing van de regels op papier is erg belangrijk, mondelinge vaardigheden spelen maar een beperkte rol.</p>	<p>Natuurlijke/communicatieve methode is gebaseerd op het uitgangspunt dat de leerling zelf een beeld construeert, gebaseerd op individuele ervaringen en relaties. De kennis wordt dus niet aangereikt in hapklare brokken, maar de leerling regisseert en construeert zelf. Passende onderwijsvormen zijn 'project gestuurd leren' of 'probleem gericht leren.'</p> <p>Omdat leren daardoor minder gekoppeld is aan school maar door de hele maatschappij heen plaatsvindt, is het belangrijk dat leerlingen een grotere rol vervullen in het sturen van hun eigen leerproces.</p>
Docentenrol	Het aanbieden en sturen van mondelinge oefeningen.	Grammaticale regels uitleggen, oefenen en corrigeren.	Het aanbieden van spraak en teksten, het aansturen van communicatie tussen de leerlingen, het enthousiasmeren van de leerlingen voor de lessen.
Leermaterialen	Audiovisuele materialen die oefenzinnen aanbieden.	Leesteksten en oefeningen om regels en woorden te leren gebruiken.	Allerlei voorwerpen waarover kan worden gepraat, leesteksten uit de praktijk.

(Gebaseerd op: Richards, J.C. & T. S. Rodgers (2006), *Approaches and Methods in Language Teaching*. 2d edition, 11th printing. New York: Cambridge University Press).

Doe nu deze zelfde oefening voor uw eigen vak. U kunt ervoor kiezen om de leerplanaspecten voor één stroming (Behaviorisme, Cognitivism of Constructivism) uit te werken maar u kunt het uiteraard ook voor meerdere stromingen doen. Indien uw vak Engels is, probeer dan de draden die nog niet zijn ingevuld in bovenstaand schema (leeromgeving, toetsing en tijd) in te vullen. Probeer ook aanvullingen te maken bij de reeds ingevulde leerplanaspecten.

Gebruikte literatuur

- Barneveld, D. van & Wildeman, E. (2005). *Naar een nieuw vmbo als fundament van de beroepskolom*. Amersfoort: CPS onderwijsontwikkeling en advies.
- Berg, E. van den (1999). Onderwijsleermiddelen: van schoolboek tot hypermedia. In H.P.M. Creemers (red.), *Onderwijskundig lexicon* (pp. 11-29). Alphen aan den Rijn: Samson.
- Droste, J., & Boogert, K. den (1999). *Zelfstandig leren leren. Nieuwe rollen voor docenten en leerlingen*. 's-Hertogenbosch: CIBB.
- Gerrits, J. (2004). *De school op de schop: Het nieuwe leren*. 's-Hertogenbosch: KPC Groep.
- Geurts, J. (2004) *Nieuw perspectief voor het VMBO*. Driebergen: Het platform beroepsonderwijs.
- Goijarts, F., & Zaanen, P. (1998) *Coachen op resultaat en gedrag*. Velp: PiMedia.
- Hendriks, M.A. (2004). *Innoverende scholen voor voortgezet onderwijs: thema's, trends en inspirerende voorbeelden*. Enschede: Universiteit Twente, afdeling Onderwijsorganisatie en – management.
- Kok, J. (2003). *Talenten Transformeren, Over het nieuwe leren en nieuwe leerarrangementen*. Lectorale rede uitgesproken op 19 juni 2003, uitgegeven door Fontys Hogescholen (Pabo's 's Hertogenbosch, Eindhoven, Limburg en Tilburg).
- Morssinkhof, H. (2003). *Een nieuwe school, een nieuwe manier van leren*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Waslander, S. (2004). *Wat scholen beweegt. Over massamaatwerk, onderwijspraktijk en examens in het voortgezet onderwijs*. Arnhem: Cito groep.
- Richards, J.C. & T. S. Rodgers (2006), *Approaches and Methods in Language Teaching*. 2d edition, 11th printing. New York: Cambridge University Press.
- Sanden, J.M.M. van der (2001). Opleiden vanuit een constructivistisch perspectief. In J.W.M. Kessels & R.F. Poell (Red), *Human Resource Development: organiseren van het leren* (pp. 53-66). Groningen: Samson.
- Simons, J. (2002). Leren in de 21ste eeuw. *Van twaalf tot achttien*, 3 (12), 28-30.
- Simons, J. & Lodewijks, J.G.L.C. (1999). Het nieuwe leren. Over wegen die naar beter leren leiden. In J.G.L.C. Lodewijks & J.M.M. van der Sanden (Eds.), *Op de student gericht, een bundel opstellen over leren en studeren* (pp.17-37). Tilburg: Tilburg University Press.

